

УДК 37:27-36 (4)“653”

ІРИНА ЦЕБРІЙ

(Полтава)

**НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ
У ПЕДАГОГІЧНИХ СИСТЕМАХ МАРЦІАНА
КАПЕЛЛИ, АЛКУЇНА ЙОРКСЬКОГО
ТА П'ЄРА АБЕЛЯРА**

Проаналізовано науковий потенціал діалектики в середньовічній системі тривіуму та квадріуму, його головний продукт – високу логічно-мовленнєву культуру випускників кафедрально-єпископальних шкіл.

Ключові слова: науково-практичний потенціал, педагогічні системи, технологічний компонент духовно-моральної парадигми, місце діалектики у вільних мистецтвах.

Історія європейської цивілізації знає достатньо перехідних періодів у розвитку суспільства, коли руйнуються його моральні устої, знецінюються колишні ідеали, відкидаються попередні педагогічні парадигми, як застарілі та невідповідні вимогам часу. Однак жодна нова концепція стратегічного розвитку освіти не може ствердитися за рахунок знищення попереднього досвіду. Незважаючи на сьогоднішню критику по-

передніх педагогічних моделей (зокрема, радянського періоду), їхньої надмірної авторитарності, заідеологізованості і шаблону, ми не можемо відкинути той позитивний досвід, яким збагатили педагогічну науку видатні теоретики і практики в усі часи.

Сучасні вітчизняні й зарубіжні історики педагогіки намагаються переглянути традиційний погляд на зміни в освіті й науці впродовж раннього Середньовіччя [1; 3; 5]. Тому дивитися на середньовічну освіту як на застиглу шкільну систему, позбавлену внутрішніх зв'язків зі Стародавнім світом та Новими часами, далі не варто. Навіть побіжний перегляд тих джерел, які наводяться зараз у якості прикладу з історії педагогіки, свідчить, що в ту епоху незмінно вирувало соціально-політичне життя, еволюціонували та змінювалися освітні орієнтири. Особливо це яскраво простежується в загальнокультурному, науковому та релігійному житті [2; 5]. Тому автор статті ставить за мету проаналізувати потенційні можливості *середньовічної діалектики* як головної науки того часу, котра мала практичне використання, пов'язувала тривіум у квадріум і готувала до вивчення філософії.

На думку А. Фортунатова, про таке завдання державної важливості, як освіта та наука в добу викладацької діяльності Алкуїна, слід розповісти детальніше. Відмінністю Остготської, Вестготської та Франкської імперій від сучасної їм Візантії була практична відсутність державного бюрократичного апарату. Тому *завдання підтримки корупуся освічених службовців* тут не могло виникнути. Однак, основні стани населення, які проіснували практично до епохи буржуазних революцій, *oratores* (ті, хто молиться). Ці стани склали три протилежні світи із зовсім різним уявленням про життя. Про „всезагальну“ освіту в таких умовах не могло бути й мови. Справжню програму освіти планували лише для *oratores* (тих, хто молиться). Дітей, із яких планувалося виховати „біле“ духовенство, з дитинства віддавали в „будинки при церкві“ (кафедрально-єпископальні школи) під керівництвом єпископа. Єпископи, котрі стояли на чолі „будинків освіти“, формували їх навчальну систему й водночас підтримували наукову церковну традицію [3, с. 101].

Стиль мислення кожної епохи є системою її наукових традицій. Ці традиції спочатку складаються стихійно, вони до кінця не усвідомлюються або приймаються як належне представниками освіти того часу, і лише в межах наступної епохи починають усвідомлювати й аналізуватися (найчастіше, підлягати нищівній критиці). Наукове мислення середньовічних педагогів користувалося власною, виробленою в межах своєї доби системою вчених традицій, якій педагоги епохи Відродження та Нових часів різко протиставили свій науковий потенціал, стверджуючи, що їхні попередники були догматичними, авторитарними, „застійними“ викладачами.

На думку Ф. Кемпбела, *часом народження та формування діалектики як особливої розділу науки є не Античність, а Середньовіччя* [1, с. 168]. На це чомусь ніхто поки не звертав належної уваги. У Нові часи знання середньовічної філософії було досить поверховим, а ставлення до неї як „до служниці теології“ – зневажливим. Середньовічні філософи писали латиною, яка пізніше виявилася доступною далеко не всім гуманістам. Від часів Галілея наука почала активно використовувати не латину, а національні мови. Діалектичну логіку ніхто не пов'язував ні з принципом триєдності, наслідком якого вона, по-суті, стала, ні з релігійним тлумаченням процесів історії людства, викладених латинською мовою.

Елементи діалектики простежувалися у будь-якій науці, і не лише середньовічній. Такі елементи несподівано з'явилися ще у філософії Геракліта, прозваного за нечіткість („діалектичність“) викладу своїх ідей „Темним“. Пізніше діалектика як учення про суперечності відродилася та ствердилася в середньовічній філософії, насамперед, у християнській концепції Бога, людини та історії людства. Основною метою середньовічної епохи була підготовка кожного індивіда та суспільства в цілому до майбутнього небесного життя. При описі раю фантазія наших (середньовічних) авторів (як і майстрів, котрі будували й прикрашали храми) виявилася не такою виразною, як при

зображенні пекельних мук. Тому головним завданням майбутніх теологів було обґрунтування особливого способу мислення в земному житті для запобігання потойбічних мук. Основним же завданням педагогів-діалектів стало пояснити ті протиріччя, які зустрічаються в тлумаченнях Отців святої церкви та надати власне бачення продуктам Творіння. Саме *діалектичну методологію мали взяти на озброєння і взяли інші науки*, тому вона для нас є дуже цінною [1, с. 45].

Ми почнемо дослідження діалектики – головної середньовічної науки, яка поєднувала і пронизувала тривіум і квадріум, за *типологічною класифікацією О. Лосева*, користуючись даними її історичного розвитку, і лише наприкінці спробуємо вималювати загальну картину значущості середньовічної діалектики для педагогіки. Що стосується теоретичної характеристики середньовічних теорій діалектики, то вона може бути представлена в такому вигляді: 1) конструктивно-мовна; 2) онтологічна; 3) історико-міфологічна (як систематизація релігійних догм); 4) деструктивно-номіналістична; 5) суб'єктивно-ідеалістична [2, с. 8].

Ми розглянемо *конструктивно-мовну діалектику*, бо саме вона була панівною в період VI-IX століть, коли формувалася духовно-моральна парадигма раннього Середньовіччя і склала її головний науковий потенціал.

Одним із перших представників науки раннього Середньовіччя необхідно назвати **Марціана Капеллу** (V ст. н. е.) Виходець із Карфагена, адвокат за професією, він на все Середньовіччя прославився своїм єдиним твором під назвою „Про шлюб Філології та Меркурія“, що містить теорію семи вільних мистецтв, без володіння якими не мислилася освічена людина Середньовіччя і серед яких чільне місце посідала саме діалектика. Вчені філологи не одне століття займалися дослідженням джерел Марціана Капелли. Загальний вирок усіх науковців був досить безнадійний: його твір визнали заплутаним, позбавленим естетичного смаку, досить слабким у науковому розумінні, написаним поганою латинською мовою, якоюсь сумішшю прози та поезії, і навіть філологічний аналіз поезії автора теж невтішний. Та твір Марціана Капелли став вражає популярним упродовж Середньовіччя, не раз коментувався і перевидавався, і навіть наприкінці XVI століття молодий *Гуго Гроцій* вивчав і навіть рекомендував читати працю Марціана Капелли іншим [1, с. 165].

В *історико-педагогічному ракурсі* праця Марціана Капелли не повинна нас залишити байдужими: через нього прогресивна Античність передала свою освіченість Середньовіччю. По-перше, освіченість вимагала володіння зазначеними мистецтвами, які водночас були й науками (латинське слово *ars* означає і «мистецтво,» і «наука»). По-друге, пізньоантичний геній розумів гуманітарну освіту як чудове володіння красномовністю. І хоча сам Марціан Капелла не відрізняється гарною латинською мовою, все ж граматики, діалектика і риторика залишаються й у нього основою гуманітарної освіти. По-третє, історик педагогіки, безсумнівно, зацікавиться IV книгою, присвяченій саме діалектиці. Діалектика тут виступає науковою дамою, зовнішність якої докладно описується. З її промови видно, що Марціан Капелла розуміє діалектику як учення про мову та їх нерозривні закони.

Тут перед нами постають тогочасні шкільні правила дисципліни „формальної“ логіки, нерозривно пов'язаної з ученням про мову. Тому Марціан Капелла ділить (*101 Eyss*) всю *діалектику на шість частин*. Першу частину він називає *de loquendo*, або „про мову“ (роди, форми, відмінності, випадкові ознаки). Другу частину своєї діалектики Марціан Капелла називав *de eloquendo*, тобто, про такий спосіб викладення промови, відповідно до якого виникають дієслова та імена – складові частини логічного судження. У третій частині діалектики, котра носить у Марціана Капелли назва „*de proloquendo*“, розглядаються пропозиції якості та кількості. У четвертій частині діалектики (*de proloquiorum summa*) пропонуються категоричні і гіпотетичні накази [2, с. 20].

Зважаючи на те, що всі ці елементи „формальної логіки“ сприймалися як розділи діалектики й раніше, то принципово новим є у Марціана Капелли п'ятий і шостий розділи діалектики. П'ятий розділ присвячений „поетам і віршам“; шостий – риторичі.

Таким чином, діалектика Марціана Капелли не має нічого спільного з діалектикою Геракліта, Платона, Гегеля та Маркса. Принижувати значення діалектики Марціана Капелли, на нашу думку, все-таки не варто. Це мовне (а не об'єктивно-онтологічне) використання діалектики свідчить про високу мовленнєву культуру на початку раннього Середньовіччя, коли вважалося за необхідне говорити і писати ясно, чітко, правильно, розчленовано, послідовно і гарно [2, с. 21].

Ми не будемо торкатися численних педагогів-діалектів цього періоду, котрі займали схожу позицію з Марціаном Капеллою, звернемося лише до трьох наших фундаторів ранньохристиянської педагогіки, які разом з Марціаном Капеллою стали авторитетами для всього Середньовіччя – Алкуїна Йорського та П'єра Абеляра. Загально визнано, що спадщина Алкуїна дала найдосконаліший зразок ранньосередньовічної діалектики, тому ми детально на ній зупинимось. Серед його праць філософського та богословського характеру, виділяємо досить чіткий за винятком окремих деталей учений трактат „Про діалектику“ [1, с. 41].

Алкуїн чітко поділив логіку на риторику та діалектику. Стоїчні витоки з Античності тут очевидні. Його діалектика мала виключно конструктивно-мовний характер. Визначені Марціаном Капеллою сім вільних мистецтв в Алкуїна найкраще структуровані. А те, що сім вільних мистецтв є стовпами божественної премудрості, про які йдеться в Біблії, і що всі вони повинні спиратися на Священне Писання, зрозуміло й так. Діалектика, виходячи з вище сказаного, також є священною, божественною наукою.

Розглянемо зміст теорії діалектики у Алкуїна. Вона складається зі вступу, категорій, силлогістики, визначення, топіки та тлумачення. У вступі (*isagogae*), ми знаходимо відтворення Алкуїном знаменитого вчення Порфирія про п'ять основних категорій: рід, вид, відмінність (*differentia*), істотна ознака та випадкова (або чужа) ознака. Тому стає зрозумілим, чому Алкуїн назвав цю частину своєї діалектики тим же терміном, що і Порфирій своє „Введення до категорій Аристотеля“. Порфирій та Алкуїн багато говорять про тотожність і про різницю цих п'яти категорій (протилежності). Зауважимо, що за своїм змістом перша частина діалектики у Алкуїна ідентична першій частині праці Марціана Капелли. Друга частина діалектики Алкуїна присвячена вченню про категорії, запозичені з однойменного аристотелівського трактату [3, с. 111].

Після попередніх зауважень Алкуїн встановив дві основні категорії – „субстанції“ („те, що виступає тією чи іншою основою у власному сенсі слова“ та „акциденції“ („те, що приписується субстанції“). Акциденцій всього дев'ять, так що в поєднанні їх із субстанцією утворюється десять основних категорій. Такими є: кількість (довжина, ширина і глибина), відношення, якості тіл і станів духу (тут чотири стану: афект як чеснота чи гнів; „природна можливість“, *potentia naturalis* – пасивні якості, *passivae qualitates* – білизна, чорнота; форма та фігура – трикутник або опукла поверхня; дія та страждання (*Facere et pati*); положення або стан тіла („сидить“, „стоїть“); місце і час; володіння чим-небудь, або статки (*habere*). Вказувалося на вісім видів цієї акциденції [4, с. 34].

У якості загального прикладу для своїх категорій діалектики Алкуїн наводить таку фразу: „Августин (субстанція), Великий (кількість) оратор (якість), син такого-то (відношення), стоїть (положення) у храмі (місце) сьогодні (час), прикрашений вінком (Стан), диспутує (дія), стомлюється (страждання)“ [4, с. 35].

Цікавою в педагогічному смислі є третя частина діалектики, бо тут Алкуїн розглядає чотири види протилежностей: протилежність в строгому сенсі слова (мудрість – дурість), відносна (більше – менше), у смислі володіння та позбавлення (бачити – бути сліпим), ствердження і заперечення (так – ні). Це вчення про протилежності Алкуїн визначає ясно й чітко. Далі в Алкуїна аналізується теорія силлогізму – найкращою форми аргументації та доказу. Дедукція є для Алкуїна найнадійнішою формою аргументації й доказу.

Такі ж висновки ми можемо зробити, проаналізувавши четверту частину діалектики – про теорію визначення. Визначення, за Алкуїном, є коротка оповідь про який-небудь предмет, характеристика його сутності, що вирізняє предмет серед інших. Подібне розуміння визначення дійсно виходить із логіки, а не з граматики. Однак, серед п'ятнадцяти типів визначень, на які вказує Алкуїн, більшість пов'язано з мовним розумінням діалектики.

П'яту частину діалектики вченого становить теорія топіки (теорія тих областей думки або дійсності, які є джерелом для доказу). Тут у якості прикладу наводиться й словоутворення (наприклад, *scriptor* від *scribo*), і взаємні переходи від роду до виду, зроблено висновки з подібності, відмінності від протилежного, попереднього та наступного, зі спільно існуючого, зі спростування, із загальних причин, з особливих стнів духу і з порівняння.

Шостий і останній розділ діалектики має в Алкуїна досить дивну назву – *de perihermenus*. Невідомо, чи це пояснюється недосконалим знанням Алкуїна грецької мови, чи свідомим створенням нового діалектичного терміна. Однак, зміст останнього шостого розділу діалектики у вченого значною мірою співпадає з указаним трактатом Аристотеля. З іншого боку, саме тут остаточно з'ясовується граматично-формальна природа діалектики Алкуїна. Усіх таких „ілюмінацій“ (малюнків) Алкуїн налічує сім: *nomen, verbum, oratio, enuntiatio, affirmatio, negatio, contradictio*. Отже, тут мова йде про іменники та дієслова, про пропозицію і її види, а останні три терміни – твердження, заперечення й протиріччя – теж мають логічно-граматичний характер.

В Алкуїна діалектика є не що інше, як вчення про мову. Та все ж це не конкретне мовознавство, не фонетика та граматики, а основні і конструктивні принципи мовної галузі [4, с. 37].

За такого підходу до діалектики в Алкуїна зустрічаються випадки, коли залишається неясним, що розглядається в діалектиці – граматичне або логічне явище? В одних випадках (у вступі) діалектика наближається до логіки, в інших же, коли Алкуїн аналізує частини мови, діалектика майже не відрізняється від граматики. Мабуть, процеси мислення та мови настільки глибоко ототожнювалися у всіх ранньосередньовічних педагогів, що у них навіть і не виникало питання про принципову різницю того й того.

Ось як Алкуїн сам визначає суть діалектики: „Вона є раціональною дисципліною пошуку, визначення та викладу, що має також можливість відрізнити істинне від помилкового“ (*Disciplina rationalis quaerendi, diffiniendi et disserendi, etiam et vera a falsis discernendi potens*) [5, с. 100].

Звертаючись до своїх вихованців, Алкуїн казав: „Вивчайте науки. Нехай через них пройде ваша мудрість, о любі мої діти, доки більш дорослий вік і нові духовні сили не дозволять вам підійти до вершини всього – Святого Писання. Озброївшись, ви станете пізніше нездоланими захисниками Престолу Господнього і ствердите єлями нашу єдину істинну віру!“ [3, с. 92].

Від початку IX-го до кінця XI століття пройшло немало часу, діалектика як наука еволюціонувала, перетворилася в основу кафедрально-єпископальної шкільної системи, маючи таких творців, як Рабан Мавр, Еріугена, Росцелін, Гійом де Шампо, справжнім продовжувачем і спадкоємцем Алкуїна ми вважаємо **П'єра Абеляра** (1079-1142), одного з найвизначніших педагогів Середньовіччя. Його вважають *засновником університетської системи* [2, с. 53].

П. Абеляр народився в невеличкому французькому містечку Ле Пале, недалеко від Нанта, навчався в Росцеліна та Гійома де Шампо в Парижі. Ще в роки навчання, завдяки неординарним здібностям в галузі латинської мови, філософії та теології, він відкрив власну школу в Парижі. Слава П. Абеляра так швидко поширилася у Франції, що до Парижу почали з'їжджати молоді хлопці з усіх країн Європи. Тоді його запросили викладати в школі Нотр-Дам, де в 1114 р. він очолив кафедру філософії. Залишаючись відданим сином католицької церкви, Абеляр бажав озброїти її знаряддям справжньої

науки. Надзвичайно підносячи авторитет людського розуму, здатності мислити, він завжди говорив, що „Не хотів би бути навіть Аристотелем, якби це віддалило мене від Христа“ [2, с. 188].

У 1122 році П. Абеляр написав свою головну працю „Так і ні“ (лат. „Sic et non“). У ній він наводить величезну кількість цитат із церковних текстів, котрі дають прямо протилежні відповіді на одне й те саме питання. На думку вченого, лише сумніви можуть допомогти людині дійти до істини. П. Абеляр намагався розумом охопити те, в що він вірує. „Віра, яка не осяяна розумом, не достойна звання людини!“ – стверджував учитель [2, с. 189].

Діалектика для П. Абеляра – це розумне наукове роз'яснення. Вчений навіть сміливо береться за догмат про Святу Трійцю. Зважаючи на те, що загальне поняття для нього не є реальністю, а три лики Бога не трактуються іпостасями, він тлумачить їх як ті чи інші властивості Господа. На думку П. Абеляра, кожний матеріальний предмет може мати багато всяких властивостей, тому вони не можуть бути самостійними субстанціями. Перший лик Святої Трійці відповідно до тисячолітньої традиції є просто могутність або всемогутність Бога; другий лик є його премудрістю, тобто, однією із властивостей, і третій в тому ж логічному сенсі трактується вчителем як доброта або любов Бога. Невідомо, чи вважав сам Абеляр таку триєдність вчення необхідним результатом його діалектики? Та ми розуміємо, що перед нами розгортається його діалектична картина віри, хоча б властивості, приписувані Господу Абеляром, для нього були реальними [2, с. 58].

Коли церква двічі засудила Абеляра (в 1121 і 1140 рр.), то з точки зору офіційного церковного богослов'я вона була абсолютно правою. Спочатку протестантські викладачі, а пізніше філософи XVIII століття оголосили вчення Абеляра прогресивним для його часу, волелюбним та засудили церкву. Однак за цим у протестантських богословів і зарубіжних істориків філософії приховано невизнання авторитету католицької церкви і навіть прагнення його знищити – це сьогодні для нас цілком ясно. Навіть Мінь у свою „Патрологію“ чомусь не включив найбільш цікаву для нас «Діалектику». Зате в Міня є аналіз іншої праці Абеляра, що розкриває саму сутність наукового змісту діалектики мислителя – «*Sic et non*», що можна було б перекласти „Так і не так“ або „Так і ні“ [1, с. 30].

Головна мета твору Абеляра полягає в тому, щоб показати, що Отці церкви стосовно кожного положення Святого Писання висловлювали не лише різноманітні, а часто навіть і прямо протилежні та суперечливі судження (більше 1800 прикладів). На думку П. Абеляра, перебуваючи під впливом тих чи інших обставин у залежності від тих чи інших намірів кожного з Отців, вони прямо протилежно трактували один і той самий зміст [2, с. 61].

Однак Абеляр розглядав не лише поверхневі, а й глибокі протиріччя в судженнях, які знаходилися в основі самої християнської догматики після усунення всіх літературних, історичних чи психологічних непорозумінь. Тоді виходить, що Бог є єдиним і неєдиним, що він є непізнаваним і пізнаваним, що в ньому і три лики і разом із тим жодного, що Бог втілювався в людині і не втілювався, що Він відкупив світ від гріхів і не відкупляв світу, що ми воскреснемо після смерті і не воскреснемо і т. п. Ця *несамовита діалектика* пронизує у Абеляра всю його працю і можна прийти до думки, що за Абеляром можна стверджувати що завгодно. Та в правдивості самого Абеляра не може бути жодного сумніву. Віра в Біблію, в церкву, в чудеса, в догмати та Одкровення не лише не піддається у вченні Абеляра жодному сумніву, на це не має навіть жодного натяку. За всі найглибші та безсумнівні для середньовічного Учителя-наставника тези про Віру Абеляр готовий піти на плаху [1, с. 11].

Цей дивний і приголомшливий для нашої свідомості трактат Абеляра його дослідники-марксистки готові були прийняти за винайдення закону єдності і боротьби протилежностей. Однак це не так. Діалектичні тези і антитези Вчителя щоразу обов'язково *завершуються синтезом*. Якщо кожна частина стола є не лише стіл або

інша властивість столу, то як би не розрізнялися між собою ніжки столу, верхня дошка стола, ящики столу, дерево, клей і цвяхи, з яких складається стіл, вони водночас між собою поєднуються. У Абельяра ми чудово вчимося тому, що все на світі є суперечливим або протилежним. Натхненний характер діалектики Вчителя розкриває універсальну значущість ранньосередньовічних наукових протиріч. І те, що він сам називав діалектикою, розвивалося цілком у руслі традиційних Порфирієво-Боеціанського коментарів, перетворених ним у більш досконалу самостійну систему [2, с. 49].

Таким чином, науковий потенціал діалектики як головної науки для системи навчання в кафедрально-єпископальній школі важко переоцінити. Діалектика ранньохристиянських педагогів передбачала логічне поєднання першого етапу навчання (тривіуму) з другим – квадріумом, формувала розвинене абстрактне мислення, здатність логічно й гарно говорити, усвідомлюючи закони мови.

За умов входження України до європейського освітнього простору особливо актуальним стає дослідження витоків освітньої парадигми сучасної школи західноєвропейського зразка, її наукового потенціалу. Для держав, об'єднаних Болонською конвенцією, необхідно розуміти доцентрові тенденції в інтеграційних процесах, які свого часу призвели до утворення Євросоюзу з єдиною системою освіти. Тому дана проблема є перспективною, не вичерпана тими дослідженнями, що є на сьогоднішній день. Висока логічно-мовленнева культура, яка стала продуктом вивчення діалектики, сьогодні помітно занепадає. Тож варто звернутися до попереднього досвіду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кемпбел Ф. Историческая сущность категории „университет“ / Ф. Кемпбел. – Л. : Изд-во ЛГУ, 2003. – 185 с.
2. Лосев А. Ф. Средневековая диалектика / Алексей Федорович Лосев. – М. : Наука, 1992. – 380 с.
3. Рамм Б. Я. „Каролингское Возрождение“ и проблемы школьной образованности в раннем средневековье / Б. Я. Рамм // Учёные записки Ленинград. пед. ин-та им. М. Н. Покровского. – Л. : ЛПУ, 1940. – Т. 5. – С. 89-115.
4. Фортунатов А. А. Алкуин как деятель Каролингского Возрождения / А. А. Фортунатов // Учёные записки Московского гор. пед. ин-та. – М. : МГПИ, 1941. – Т. 3. – Вып. 1. – С. 26-46.
5. Фортунатов А. А. К вопросу о педагогической литературе раннего средневековья / А. А. Фортунатов // Западноевропейская средневековая школа и педагогическая мысль. – М. : Наука, 1990. – С. 75-108.

ИРИНА ЦЕБРИЙ

НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ В ПЕДАГОГИЧЕСКИХ СИСТЕМАХ МАРЦИАНА КАПЕЛЛИ, АЛКУИНА ЙОРКСКОГО И ПЬЕРА АБЕЛЯРА

Проанализирован научный потенциал диалектики в средневековой системе тривиума и квадриума, его главный продукт – высокую логически-речевую культуру выпускников кафедрально-епископальных школ.

Ключевые слова: научно-практический потенциал, педагогические системы, технологический компонент духовно-моральной парадигмы, место диалектики в свободных искусствах.

IRYNA TSEBRY

SCIENTIFIC AND PRACTICAL POTENTIAL OF PEDAGOGICAL SYSTEMS BY MARCIAN CAPELLA, ALCUIN OF YORK AND PETER ABELARD

Scientific potential of dialectics in the medieval system of trivium and quardium and its main product – a high logically-speech culture of graduating students of cathedral-episcopacy schools – are analysed.

Keywords: scientific and practical potential, pedagogical systems, technological component of spiritually-moral paradigm, place of dialectics in free arts.

Одержано 11.01.2012, рекомендовано до друку 26.01.2012.